

Memorandum voor de Vlaamse en Europese verkiezingen 2009

Op 7 juni 2009 worden volksvertegenwoordigers voor het Vlaams en Europees Parlement verkozen. Het pakket regionale bevoegdheden waarover verkozen Vlaams volksvertegenwoordigers hun stem zullen laten horen, biedt heel wat mogelijkheden om een beleid gericht op vrede en geweldpreventie te ontwikkelen. Denken we maar aan de bevoegdheid over wapenhandel, de hefboomen om een vredeseconomie te ontwikkelen of de mogelijkheden om in het onderwijs aan vredesopvoeding te werken. Ook de Europese Unie zet zich op tal van domeinen in voor het duurzaam versterken van vrede en veiligheid, en het Europees Parlement speelt een belangrijke rol bij het waarmaken van die ambitie.

Het Vlaams Vredesinstituut verricht sinds 2006 in de schoot van het Vlaams Parlement beleidsgericht en fundamenteel vredesonderzoek, onder meer over wapenhandel, militaire O&O, vredesopvoeding en vredesattitudes. Daarnaast brengt het instituut advies uit aan parlement en regering over vredesvraagstukken. Op basis van zijn advies- en onderzoeksactiviteiten, wil het Vredesinstituut in voorliggend Memorandum aandachtspunten naar voor schuiven voor het parlementair en beleidswerk in de volgende legislatuur. Deze aandachtspunten kunnen helpen om in de aanloop naar de verkiezingen standpunten te bepalen en het politiek debat in de toekomst informeren.

In dit Memorandum brengt het Vredesinstituut drie werkdomeinen onder de aandacht: vrede kan je leren, vrede en economie en Vlaanderen in de wereld. Voor elk van die domeinen worden kort relevante onderzoeksresultaten als uitgangspunt toegelicht, en concrete aanbevelingen geformuleerd.

1 *Vrede kan je leren*

Uit onderzoek van het Vredesinstituut blijkt dat mensen het erover eens zijn dat vrede iets goeds is en dat oorlog en geweld verwerpelijk en onproductief zijn. Toch zijn nog veel mensen slachtoffer van bijvoorbeeld familiaal geweld, pestgedrag of verkeersagressie, en wordt frequent bericht over schietincidenten, bomaanslagen of ander geweld. Oorlog en geweld zijn blijkbaar eigen aan de wereld, maar dat wil niet zeggen dat men zich daarbij neer moet leggen. Geweld valt te voorkomen en vrede kan je leren.

Veel mensen zijn van mening dat ze zelf een bijdrage kunnen leveren tot een vredevolle en geweldloze wereld. Een van de belangrijkste manieren waarop ze dit mogelijk zien, is een goede opvoeding van kinderen. Dat doen ouders grotendeels zelf, maar ook de overheid heeft een taak: vier op vijf Vlamingen vinden bijvoorbeeld dat de overheid er voor moet zorgen dat huidige en toekomstige generaties geïnformeerd blijven over de waanzin en de gruwel van oorlog. Daarnaast kan het beleid sturend zijn op vlak van onderwijs en de versterking van de rol van het middenveld. In zijn onderzoeksprogramma 'Vrede in de samenleving' stuit het Vredesinstituut immers op steeds weerkerende invalshoeken: het belang van opvoeding en onderwijs, van de ingrijpende impact van media en van de rol van sociale netwerken.

Structurele ondersteuning voor vredesopvoeding

In een grootschalig onderzoeksproject heeft het Vredesinstituut een eerste aanzet gegeven tot het systematisch in kaart brengen van vredesopvoedingsprojecten in het onderwijs. Dat kan mee de basis vormen voor het politiek en maatschappelijk debat over het bijbrengen van kennis, vaardigheden en attitudes inzake geweldloosheid, verdraagzaamheid en een democratische basishouding. Het onderzoek leert dat in scholen reeds een aanzienlijk aantal projecten voor vredesopvoeding worden georganiseerd. Dat is te danken aan de inzet van heel wat geëngageerde directies en leerkrachten. Uit de studie komt echter ook naar voor dat vredesopvoeding in onderwijs en middenveld nood heeft aan structurele ondersteuning.

Om vredesopvoeding meer structureel in te bedden, stelt het Vredesinstituut voor een portaal op te zetten om onderwijs en jeugdorganisaties duidelijk te informeren over het aanbod aan projecten voor vredesopvoeding. De interactie tussen de organisaties die projecten aanbieden en zij die gebruik willen maken van dat aanbod, dient gestimuleerd te worden om vraag en aanbod beter op elkaar te doen aansluiten. Het is ook aan te bevelen reeds in de lerarenopleiding systematisch aandacht te besteden aan methodieken voor vredesopvoeding. Op schoolniveau kan een 'pionierspakket', afgestemd op de eindtermen en netspecifieke leerplannen de koudwatervrees voor vredesopvoeding wegnemen. ■

Een expliciete vredesboodschap bij de herdenking van 100 jaar WOI

In de periode 2014-2018 zal het 100 jaar geleden zijn dat de Eerste Wereldoorlog plaatsvond. De gruwel langs ingegraven frontlijnen, in de smalle stroken niemandsland, die zich uitstrekten van de IJzer tot Zwitserland, kostte tussen 1914 en 1918 miljoenen mensen het leven. De herdenking van 100 jaar Eerste Wereldoorlog zal vele mensen naar Flanders Fields brengen en een gelegenheid zijn om stil te staan bij de herinnering, een vredesgedachte uit te dragen en een brug te slaan naar de internationale samenleving.

Op verschillende beleidsniveaus is reeds gestart met de voorbereiding van deze herdenking. Het Vredesinstituut steunt de idee van een geïntegreerde visie, waarbij toerisme, erfgoed, cultuur, buitenlands beleid, onderwijs en vorming samenkomen. Het instituut stelt voor om bij de herdenking van 100 jaar Eerste Wereldoorlog, werk te maken van 'vredestoerisme', en in een open samenwerking binnen en buiten België een expliciete vredesboodschap uit te dragen. ■

Kwaliteitsvolle berichtgeving over de internationale samenleving

Het onderzoek 'Vrede in Vlaanderen' van het Vredesinstituut toont aan dat de media een invloed hebben op de attitudes van mensen ten aanzien van vrede en geweld. Mensen die beter geïnformeerd zijn, met name over de internationale samenleving, hebben meer uitgesproken positieve attitudes ten aanzien van vrede en geweldloosheid. Bovendien zijn zij ook meer bereid zich daarvoor actief in te zetten. De media spelen bewust en onbewust een cruciale rol bij het engageren van mensen voor vrede en bij het ontwikkelen van een positieve vredesattitude

in het algemeen. Er is nood aan meer, en vooral meer diepgaande en duidende internationale berichtgeving. Uit dit onderzoek bleek immers dat de aandacht voor vrede en internationale veiligheid in de media de voorbije jaren stelselmatig is afgenomen.

Het Vredesinstituut zet zijn onderzoek over de rol van de media verder, maar roept alvast op om op zoek te gaan naar actieruimte om kwaliteitsvolle berichtgeving over de internationale samenleving te verzekeren. ■

2 Vrede en economie

Het is belangrijk een goed evenwicht na te streven tussen economische belangen en de zorg voor vrede en veiligheid. Bij die balans verdienen conflict-resolutie, geweldpreventie en vredeshandhaving bijzondere aandacht. Meer dan tweederde van de Vlamingen vindt bijvoorbeeld dat onze bedrijven geen wapens of militair materiaal mogen uitvoeren naar landen die in oorlog zijn, ook al komen daardoor jobs in gevaar. Vrede en economie zijn echter geen tegenpolen, meer nog: synergie is mogelijk en bepalend voor ons welzijn. Duurzame economische ontwikkeling kan vrede bevorderen, en anderszids

heeft economische activiteit baat bij een veilige en geweldloze samenleving.

Een punt waar de spanning tussen vrede en economie scherp wordt gesteld is wapenhandel. Een sluitende controle op het verhandelen van wapens is nodig. Controle over de verspreiding van wapens is immers een noodzakelijke voorwaarde voor vrede en stabiliteit. Het beleid omtrent wapenhandel moet transparant verlopen zodat democratische opvolging en controle van het beleid mogelijk is.

Sluitende en transparante controle op wapenhandel

Het Vredesinstituut meent dat vrede en veiligheid gebaat zijn bij een sluitende regulering van wapenhandel door een strikte wetgeving, een efficiënte implementatie en daadwerkelijke controle. Een consequent en correct controlebeleid op wapenhandel komt ook de rechtszekerheid van betrokken bedrijven ten goede. Vanuit Vlaanderen en België moet gestreefd worden naar de verankering en eenduidige implementatie van hoge standaarden voor wapenexportcontrole op Europees niveau. Op die manier kan een efficiënt controlebeleid tot stand komen, zonder dat de internationale concurrentiepositie van bedrijven wordt geschaad.

De Vlaamse defensiegerelateerde industrie levert voornamelijk hoogtechnologische componenten aan voor integratie in grotere wapensystemen: bijna driekwart van de Vlaamse wapenexport gaat naar de buitenlandse industrie voor verdere verwerking. Die handel verloopt grotendeels zonder informatie over de verdere verkoop ervan en zonder garanties over het uiteindelijke gebruik van dit militair materieel. Onder meer wat de controle op eindgebruik van verhandelde wapens betreft, stelt het Vredesinstituut voor om werk te maken van een meer verfijnde wetgeving.

Het beleid inzake wapenhandel moet transparant zijn en ervoor zorgen dat democratische controle mogelijk is. Het Vredesinstituut beveelt aan de huidige transparantie in het Vlaams vergunningsbeleid aan te houden en nog uit te breiden door te rapporteren over alle types vergunningen (tijdelijke vergunningen, verlengingen, algemene vergunningen, enz.). Daarnaast is het ook belangrijk te weten wat er in werkelijkheid met die vergunningen gebeurt en te rapporteren over de reële in-, uit- en doorvoer van wapens.

Communicatie en dienstverlening naar het bedrijfsleven is een belangrijk element in het controlebeleid inzake wapenhandel. Het Vredesinstituut meent dat de bestaande contacten tussen overheid en bedrijfsleven moeten aangevuld worden met systematische en frequente communicatie zodat alle bedrijven op de hoogte zijn van wetgeving en procedures, en de overheid de ontwikkelingen in de sector van nabij kan volgen. Daarnaast is het aan te bevelen administratieve termijnen voorop te stellen voor de behandeling van vergunningsaanvragen voor wapenhandel, zodat bedrijven een indicatie hebben van de tijd die de procedure voor het al dan niet verkrijgen van een vergunning, zal in beslag nemen. ■

Onderzoek en innovatie voor duurzame en vreedzame economie

Vanuit een algemeen belang en ethische overwegingen is het aangewezen te kiezen voor een vrede-economie. Niets wijst er op dat kiezen voor vrede onze economische ontwikkeling zou schaden. Uit een literatuuronderzoek van twee onafhankelijke defensie-economen blijkt bijvoorbeeld dat innovatiesteun voor militair onderzoek en ontwikkeling (O&O) macro-economisch geen voordeel brengt. De toekomst is aan onderzoeksintensieve sectoren zoals elektronica, energie, biotechnologie of de medische sector, die werken aan duurzame en vreedzame economische vooruitgang.

Het is een goede zaak dat de Vlaamse overheid economische ontwikkeling en onderzoek, innovatie en tewerkstelling stimuleert. Het Vredesinstituut meent dat de besteding van overheidsmiddelen bij voorkeur en bij voorrang een duurzame maatschappelijke meerwaarde moet bieden.

De houding ten aanzien van projecten met een militaire finaliteit, is in het geval van het Instituut voor de Aanmoediging van Innovatie door Wetenschap en Technologie (IWT) bepaald door een richtlijn. Die zogenoemde IWT-richtlijn sluit steun en financiering van militaire projecten uit. Het Vredesinstituut sluit zich aan bij deze visie dat defensiegerelateerde initiatieven niet behandeld kunnen worden als normale economische activiteiten. De IWT-richtlijn dient wel verduidelijkt te worden wat zijn toepassingsgebied en te volgen procedures betreft. Daarnaast adviseert het Vredesinstituut het voorbehoud bij militaire projecten niet enkel te hanteren bij steun door het IWT, maar voor alle investeringen, risicodekking, dienstverlening, enz. door alle steunkanalen van de Vlaamse overheid. ■

3 Vlaanderen in de wereld

Vlaanderen is geen eiland. Onze regio functioneert binnen bredere structuren: het federale België, de Europese Unie, de Verenigde naties (VN), enz. De bevoegdheden die Vlaanderen binnen België heeft, oefent het ook op internationaal niveau uit. Bijvoorbeeld inzake buitenlandse handel, economie, milieu of cultuur komt Vlaanderen dus geregeld met het buitenland in aanraking. Het is belangrijk dat het buitenlands beleid strategisch gericht is op het bevorderen van vrede en conflictpreventie en vorm krijgt in Belgisch, Europees en VN-verband.

Er bestaat een breed draagvlak voor een multilateraal buitenlands beleid dat vrede, veiligheid en democratie voorop stelt: driekwart van de mensen

vindt dat Europa zich moet specialiseren in de diplomatische oplossing van conflicten en bijna de helft vindt dat enkel de VN kan beslissen over het inzetten van militair geweld tegen een land. Daarnaast willen Vlamingen een kernwapenvrije wereld: de verspreiding van kernwapens wordt als een van de belangrijkste internationale problemen beschouwd, en meer dan twee derden vindt dat België geen kernwapens op zijn grondgebied mag stationeren.

De regering ontwikkelt bij het uitoefenen van haar bevoegdheden een buitenlands beleid op vele domeinen. Het is noodzakelijk dat ook volksvertegenwoordigers de democratische sturing van dat beleid opvoeren, en de strategische lijnen mee uitdenken.

Een democratisch buitenlands beleid voor vrede

Het Vredesinstituut is voorstander van een geïntegreerde visie op het Vlaams buitenlands beleid, ter bevordering van vrede en conflictpreventie en op basis van samenwerking en overleg op Belgisch, Europees en VN-niveau. Dat buitenlands beleid heeft nood aan een democratisch draagvlak en aan sturende aandacht van parlementen. Het democratisch debat in het Vlaams en Europees parlement rond buitenlands beleid verdient dan ook volgehouden aandacht en nieuwe impulsen.

Duidelijke en open communicatiekanalen met de internationale fora die betrekking hebben op de Vlaamse bevoegdheden, zijn noodzakelijk; denken we maar aan overleg over VN-initiatieven of internationale werkgroepen inzake wapenhandel. De vertegenwoordiging en informatie-uitwisseling met betrekking tot die fora dient duidelijk en doeltreffend geregeld te worden.

Internationale verplichtingen en engagementen moeten maximaal vorm krijgen op alle niveaus. Lokale en regionale structuren kunnen wat dat betreft een belangrijke aanvulling betekenen voor statelijke en interstatelijke organisaties. Concreet vraagt het Vredesinstituut dat VN-resolutie 1325 in Vlaanderen op de verschillende niveaus daadwerkelijk wordt geïmplementeerd door bijvoorbeeld projecten te steunen die gericht zijn op de rol van vrouwen in het oplossen van conflicten. Daarnaast pleit het Vredesinstituut voor de ondertekening van het Hiroshima-Nagasaki-Protocol als krachtig bottom-up signaal om tot een kernwapenvrije wereld te komen. ■

Het Vredesinstituut is een onafhankelijke onderzoeksinstelling bij het Vlaams Parlement. Het instituut verricht wetenschappelijk onderzoek over vredesvraagstukken, en zorgt voor informatie en documentatie. Op basis van zijn onderzoek brengt het instituut advies uit aan het parlement of de regering.

Meer informatie

In het onderzoek **'Vrede in Vlaanderen'** vroeg het Vredesinstituut meer dan duizend Vlamingen wat zij denken over vrede en wat zij er aan (willen) doen. De resultaten van die bevraging zijn te vinden in een rapport en brochure, en vormen mee de basis voor de aandachtspunten in dit Memorandum.

In de brochure **'10 vragen & antwoorden over wapenexport'** scheidt het Vredesinstituut duidelijkheid over het complexe thema wapenhandel: een overzicht van de belangrijkste elementen uit de procedure en praktijk.

In het rapport **'Over kleine en grote vrede'** maakt het Vredesinstituut een stand van zaken op over vredesopvoeding in het basis- en secundair onderwijs in Vlaanderen.

In de adviesnota **'Vlaams beleid en VN-resolutie 1325 inzake vrouwen, vrede en veiligheid'** wordt aangeduid hoe het Vlaamse beleid uitvoering geeft en kan geven aan resolutie 1325 van de VN-Veiligheidsraad en worden lacunes en obstakels geïdentificeerd.

De achtergrondnota **'De IWT-richtlijn m.b.t. steun aan onderzoeksprojecten met een mogelijke militaire affiniteit'** biedt een overzicht van de herkomst en het verloop van het debat over overheidssteun aan militaire O&O en over de IWT-richtlijn in het bijzonder.

Deze en andere rapporten, brochures, adviesnota's, enz. van het Vredesinstituut zijn beschikbaar op www.vlaamsvredesinstituut.eu.